

3. Obyvatelstvo bydlící v bytech

Obyvatelstvo bydlící v bytech tvoří většinu z celkového počtu obyvatel ČR (analýze bytového fondu byla věnována samostatná publikace - Struktura bytového fondu – kód 4112-03). Nadpoloviční většina obyvatelstva (52,9 %) žije v bytech v bytových domech, více než 46 % obyvatel žije v bytech v rodinných domech a necelé 1 % (88,5 tis. osob) žije v bytech v ostatních budovách. V porovnání s rokem 1991 se podíl osob žijících v rodinných domech zvýšil o 2,8 procentního bodu na úkor osob žijících v bytových domech (pokles o 2,9 bodu).

Pokud jde o právní důvod užívání bytu, více než polovina osob žije ve vlastních bytech. Z toho více než 4045 tis. osob žije v bytě ve vlastním domě, 1015 tis. osob žije v bytech v osobním vlastnictví a téměř 379 tis. osob žije v bytech bezplatně užívaných. Proti roku 1991 zůstal stejný počet osob žijících ve vlastním domě, ale vzrostl výrazně počet osob žijících v bytech v osobním vlastnictví (dokonce na dvanáctinásobek) a také počet osob v bytech bezplatně používaných (téměř na dvojnásobek).

Druhou největší skupinu obyvatel tvoří osoby v nájemních bytech (celkem 2698,4 tis. osob, tj. 27 % z úhrnu). Jejich počet se za deset let snížil o více než 1,1 milionu (především v důsledku privatizace bytového fondu – viz nárůst počtu bytů v osobním vlastnictví). O více než půl milionu osob klesl i počet osob žijících v družstevních bytech – v roce 2001 v nich žila zhruba každá sedmá osoba v ČR (1436,0 tis.). Téměř čtvrt milionu osob žije v bytech, jejichž vlastníkem je právnická osoba založená za účelem privatizace domu.

Tab. 5 Počet osob v bytech podle druhu domu, právního důvodu užívání bytu, kategorie a počtu obytných místností bytu

	Počet osob v bytech celkem	v tom					
		v rodinných domech	v bytových domech			v ostatních budovách	
			celkem	z toho podle práv. důvodu užívání			
			v osobním vlastnictví	nájemní	družstevní		
Byty celkem	10 101 302	4 670 854	5 341 975	1 014 943	2 473 302	1 426 566	88 473
z toho podle kategorie							
I.	90,0	85,6	94,1	96,1	90,6	98,6	80,4
II.	6,9	9,6	4,6	3,5	7,0	1,3	12,3
III.	1,5	2,5	0,6	0,1	1,2	-	2,9
IV.	0,9	1,6	0,3	0,0	0,6	-	1,8
z toho podle počtu obytných místností							
1	8,5	3,9	12,5	8,5	17,8	6,4	12,2
2	26,4	18,2	33,5	36,6	37,8	23,4	35,6
3	39,0	31,1	46,0	47,1	37,5	60,8	36,2
4	14,9	24,0	6,9	6,9	5,8	8,7	9,1
5 a více	10,5	22,0	0,6	0,6	0,5	0,5	3,7

Více než 9 miliónů osob žije v bytech I. kategorie (byty s ústředním topením, splachovacím záchodem a koupelnou). Počty osob v bytech dalších kategorií se s poklesem kategorie bytu snižují - v bytech IV. kategorie (bez ústředního a etážového topení a bez koupelny a splachovacího záchodu) bydlí jen necelých 96 tis. osob, zatímco v roce 1991 to bylo ještě téměř 317 tis. osob.

Nejlépe vybavené byty mají osoby bydlící v družstevních bytových domech, z hlediska vybavení pak následují byty v bytových domech v osobním vlastnictví, pak byty nájemní. V rodinných domech je úroveň vybavení nižší, sedmina bytů je nižší než I. kategorie.

Naopak z pohledu velikosti bytu (počtu místností) jsou relativně největší byty v rodinných domech - téměř čtyři pětiny bytů mají tři a více obytných místností, zatímco u bytů v bytových domech

je podíl bytů s třemi a více obytnými místnostmi jen mírně nadpoloviční (a např. u nájemních bytů tvoří tyto byty dokonce necelých 44 % z bytového fondu).

Nejvíce osob (téměř 4 milióny) bydlí v bytech se třemi obytnými místnostmi, 2669,7 tis. bydlí v bytech se 2 obytnými místnostmi a 2563,0 tis. osob bydlí v bytech se 4 a více obytnými místnostmi. V nejmenších bytech s jedinou obytnou místností bydlí 862,7 tis. osob, to je stejný počet jako v roce 1991. Struktura podílu osob v bytech podle počtu obytných místností se proti roku 1991 téměř nezměnila (největší rozdíl – pokles o necelých 100 tis. osob – je u bytů se 2 obytnými místnostmi).

Kvalita vybavení bytu je dost závislá na období výstavby bytu. Přibližně 70 % všech osob v bytech I. kategorie bydlí v bytech postavených nebo zrekonstruovaných po r. 1961. Naopak více než 70 % osob všech osob v bytech III. a IV. kategorie bydlí v bytech starých, postavených do konce druhé světové války.

Ještě zřetelněji jsou rozdíly ve vybavení zřejmé z údajů o struktuře bytů podle kategorie v jednotlivých obdobích. U nejstarších bytů z devatenáctého století dosahuje podíl bytů I. kategorie jen 64,6 % a podíl bytů III. a IV. kategorie 12,7 %. U bytů z období výstavby 1920-1945 dosahuje podíl bytů I. kategorie již 82,4 % a podíl bytů III. a IV. kategorie poklesl na 5,1 %. Z nejmladšího bytového fondu (postaveného po roce 1980) tvoří byty I. kategorie již zhruba 95 % a podíl bytů bez ústředního topení a bez vybavení nebo jen s částečným vybavením (tedy bytů III. a IV. kategorie) poklesl dále pod 1 %.

Přesto ještě přes čtvrt miliónu osob žije v bytech s nedostatečným vybavením (III. a IV. kategorie). Zhruba čtyři pětiny těchto osob žijí v rodinných domech – především starší rodinné domy jsou často bez ústředního topení a úplného příslušenství.

Vyšší podíly osob v bytech II. až IV. kategorie v bytovém fondu z let 1991-2001 jsou ovlivněny tzv. druhými a dalšími byty především v rodinných domech, kdy uživatelé těchto bytů využívají příslušenství prvních bytů. V menší míře to platí i pro nástavby a přístavby dalších bytů v bytových domech.

Tab. 6 Osoby v bytech podle období výstavby domu, druhu domu a kategorie bytu

	Osoby v bytech celkem	z toho v bytech z období výstavby (v %)							
		-1899	1900 -1919	1920 -1945	1946 -1960	1961 -1970	1971 -1980	1981 -1990	1991 -2001
Rodinné domy	4 670 854	6,8	6,7	18,7	8,2	11,2	19,7	15,9	11,7
z toho kategorie:									
I.	3 999 609	5,0	5,5	17,6	7,8	11,5	21,7	17,8	12,6
II.	447 666	15,5	12,7	24,3	11,5	11,1	9,9	6,1	7,7
III. + IV	194 343	24,2	18,0	28,4	10,0	7,5	4,6	2,1	3,3
Bytové domy	5 341 975	3,0	3,9	8,9	10,7	18,2	26,6	21,7	6,2
z toho kategorie:									
I.	5 024 227	2,2	3,1	8,1	10,5	18,6	27,6	22,8	6,3
II.	243 237	14,1	14,7	20,8	16,1	14,2	11,0	4,6	2,8
III. + IV	52 148	28,5	27,4	26,7	4,4	2,1	1,9	1,1	4,6
Ostatní budovy	88 473	18,2	11,4	16,3	7,2	7,4	10,5	8,1	17,1
Bytový fond úhrnem	10 101 302	4,9	5,3	13,5	9,5	14,9	23,3	18,9	8,8
z toho kategorie:									
I.	9 094 991	3,5	4,2	12,3	9,3	15,4	24,9	20,5	9,2
II.	701 767	15,3	13,5	23,0	13,0	12,1	10,2	5,5	6,0
III. + IV	250 683	25,3	20,0	27,9	8,7	6,3	4,0	2,0	3,6

Nejvíce osob (téměř čtvrtina) žila v roce 2001 v bytech postavených nebo zrekonstruovaných v letech 1971-1980, v bytech z období 1981-1990 žije téměř pětina osob, následují byty z období 1961-1970, v nichž žije více než sedmina všech osob. V nejnovějších bytech z období 1991-2001 žije pouze 891,7 tis. osob, tedy méně, než jich žije v bytech nejstarších (z období do r. 1919 – 1032,5 tis.). Zde jsou také největší rozdíly proti roku 1991 – tehdy žilo v nejnovějších bytech z období 1980-1991

více než 1,6 milionu osob a v nejstarších bytech z období do r. 1919 žily dokonce zhruba 2 miliony osob.

Zlepšila se i technická vybavenost bytů. Byty jsou v současné době až na výjimky vybaveny vodovodem, koupelnou a splachovacím záchodem. Vodovod ve svém bytě nemá pouze 102 tis. osob (v roce 1991 to byl dvojnásobný počet osob), bez koupelny v bytě je 283,7 tis. osob a bez splachovacího záchodu v bytě je 356,1 tis. osob (ve všech případech většinu tvoří osoby v rodinných domech). Rovněž počty osob žijících v bytech bez koupelny a splachovacího záchodu byly v roce 1991 více než dvojnásobné.

Rozdílný je stále ještě způsob likvidace odpadních vod. Na kanalizační síť je připojeno 72,8 % osob (v roce 1991 to bylo 66,4 %), necelé 1 % osob využívá domovní čističku odpadních vod a více než čtvrtina osob využívá žumpu či jímku (v r. 1991 to byla ještě třetina osob). Ve způsobu likvidace odpadních vod je velký rozdíl mezi rodinnými a bytovými domy. Zatímco na kanalizační síť je napojeno 94,4 % osob v bytových domech, u osob v rodinných domech je podíl jen poloviční (je zde menší než podíl osob v bytech se žumpou nebo jímkou).

Tab. 7 Osoby v bytech podle technického vybavení bytu

	Osoby v bytech celkem		Osoby v rodinných domech		Osoby v bytových domech		Osoby v ostatních budovách	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Byty celkem	10 101 302	100,0	4 670 854	100,0	5 341 975	100,0	88 473	100,0
z toho								
s plynem	6 479 929	64,1	2 504 983	53,6	3 934 436	73,7	40 510	45,8
s vodovodem	9 999 174	99,0	4 593 602	98,3	5 320 370	99,6	85 202	96,3
s přípojem na kanalizační síť	7 352 784	72,8	2 251 882	48,2	5 042 833	94,4	58 069	65,6
s domácí čističkou odpad. vod	89 174	0,9	60 936	1,3	25 430	0,5	2 808	3,2
s žumpou, jímkou	2 598 998	25,7	2 306 006	49,4	267 268	5,0	25 724	29,1
s ústředním topením	7 695 324	76,2	3 648 862	78,1	3 996 506	74,8	49 956	56,5
s etážovým topením	835 255	8,3	274 120	5,9	547 551	10,2	13 584	15,4
s koupelnou	9 817 647	97,2	4 477 011	95,8	5 258 643	98,4	81 993	92,7
se splachovacím záchodem	9 745 005	96,5	4 388 482	94,0	5 274 292	98,7	82 231	92,9

Pokud jde o způsob vytápění, více než tři čtvrtiny osob mohou využívat výhod ústředního vytápění, přičemž podíl osob v bytech s ústředním topením je vyšší v rodinných domech než v bytových domech. Téměř 35 % osob je napojeno na blokovou kotelnu či dálkové vytápění (kotelna je tedy mimo dům).

Kamna jsou využívána k vytápění bytů, v nichž bydlí 1278,2 tis. osob. Avšak pouze u 332,0 tis. osob jde o kamna na pevná paliva, více než půl miliónu osob využívá kamna na plyn a necelých 400 tis. využívá kamna na elektřinu.

K poměrně významnému zlepšení došlo u vybavení bytů plynem. Zatímco v r. 1991 mohlo využívat plyn v bytě jen 48,8 % osob, v roce 2001 to bylo již 64,1 %. Na tomto nárůstu se významně podílela možnost získání dotace od státu na přeměnu vytápění z pevných paliv na plyn či elektřinu začátkem devadesátých let.

V bytech žije většinou jenom jedna cenzová domácnost (téměř 84 % osob žije v bytech s jedinou domácností). Častější soužití domácností v jednom bytě je v rodinných domech (ve více než pětina bytů žijí dvě a více cenzové domácnosti). Je to dáno několika skutečnostmi: byty v rodinných domech jsou obecně větší než v bytových domech, byty v rodinných domech jsou častější na venkově, kde je přece jenom i soužití domácností více rozšířené.

Celkem 1623,2 tis. osob žije v bytech, ve kterých jsou 2 a více domácností. Ve 338,9 tis. bytech žijí 2 cenzové domácnosti. Nejčastějším případem takového soužití je případ rodinné domácnosti a domácnosti jednotlivce – ve více než 150 tis. bytech tak žije 583,8 tis. osob. Domácnost

rodičů spolu s domácností dětí spolu žijí v 79,2 tis. bytů (celkem 432,6 tis. osob). Ve 32,5 tis. bytů žijí 3 a více cenzové domácnosti se 191,8 tis. osobami.

Domácností bydlících samostatně v bytě bylo v době sčítání 3456,3 tis. Z nich tvořily 58,1 % úplné rodiny, 12,1 % neúplné rodiny a 27,7 % domácnosti jednotlivců. Pokud však jde o počty osob v těchto typech domácností, jsou relace trochu jiné. V úplných rodinách bydlících samostatně žily téměř tři čtvrtiny (74,7 %) všech osob v samostatných domácnostech, v neúplných rodinách 12,2 % osob a v domácnostech jednotlivců jen 11,3 % osob.

Tab. 8 Osoby v bytech podle složení bytové domácnosti

	Osoby v bytech celkem		z toho			
			osoby v rodinných domech		osoby v bytových domech	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
V bytě 1 cenzová domácnost celkem	8 478 102	83,9	3 697 901	79,2	4 704 162	88,1
v tom:						
úplná rodina bez závislých dětí	2 606 737	25,8	1 269 523	27,2	1 320 151	24,7
úplná rodina se závislými dětmi	3 726 577	36,9	1 691 192	36,2	1 997 870	37,4
neúplná rodina bez závislých dětí	443 708	4,4	173 478	3,7	267 213	5,0
neúplná rodina se závislými dětmi	586 699	5,8	157 801	3,4	422 537	7,9
vícečlenná nerodinná domácnost	156 624	1,6	49 891	1,1	105 734	2,0
domácnost jednotlivce	957 757	9,5	356 016	7,6	590 657	11,1
V bytě 2 cenzové domácnosti	1 431 427	14,2	850 779	18,2	570 719	10,7
V bytě 3 a více cenzových domácností	191 773	1,9	122 174	2,6	67 094	1,3
Úhrn	10 101 302	100,0	4 670 854	100,0	5 341 975	100,0

Úplné rodiny se závislými dětmi tvoří 44,0 % domácností bydlících samostatně v bytě, neúplné rodiny se závislými dětmi 6,2 %, takže celkový podíl domácností se závislými dětmi překročil polovinu všech samostatně bydlících domácností.

Z údajů v tabulce jsou zřejmé rozdíly ve struktuře domácností podle druhu domu. Více než pětina osob v rodinných domech žila v bytech s více cenzovými domácnostmi, naopak v bytech v bytových domech je nadprůměrný podíl osob žijících v neúplných rodinách a v domácnostech jednotlivců (každá devátá osoba).